

**ФУДБАЛСКИ ТРЕНЕРИ О ПОТРЕБИ ЗА ПСИХОЛОЗИМА У ФУДБАЛУ****FOOTBALL COACHES ON NEED TO INVOLVE PSYCHOLOGISTS IN FOOTBALL**

МИРЈАНА ВУКСАНОВИЋ

Факултет за спорт, Универзитет „Унион – Никола Тесла“, Београд

ПРЕДРАГ ПОЧУЧА

ФК Партизан

**Сажетак:** У спорту се све већи значај придаје психичким факторима, што је покренуло бројна истраживања. У нашем истраживању испитивали смо ставове фудбалских тренера о потреби да се у рад са спортистима – фудбалерима укључе психолози. У истраживању су коришћене технике интервју и анкета. Испитано је 30 фудбалских тренера различите старости, радног искуства и образовања. Сви се испитаници слажу да је потребно да се у рад са фудбалерима укључе психолози, али не разумеју на какве све начине може психолог да допринесе успеху тима. Фудбалски тренери сматрају да би психолога требало првенствено ангажовати код индивидуалног рада са фудбалерима који имају специфичне психолошке проблеме, затим за оцењивање психолошких карактеристика фудбалера и процењивања перформанси, а најмање за мотивационе вештине и психолошку припрему пред утакмицу.

**Кључне речи:** психологија спорта, фудбалски тренери, психолози у спорту

**Abstract:** Increasingly, importance in sports is being given to the psychic factors, which has triggered numerous studies. In our research, we examined the views of football coaches on the need to involve psychologists in their work with athletes - football players. Interview and survey techniques were used in this research. Thirty football coaches of different ages, work experience and education were surveyed. While all respondents agree it is necessary to have psychologists involved in the work with football players, they do not understand all the ways a psychologist can contribute to the success of a team. Football coaches believe psychologists should be primarily engaged in the individual work with football players who face specific psychological issues, then in evaluating their psychological characteristics and assessing their performance, and the least for motivational skills and psychological preparations for the game.

**Keywords:** psychology of sports, football coaches, psychologists in sport

**1. УВОД: ПСИХОЛОГИЈА СПОРТА И СПОРТСКИ ПСИХОЛОГ**

Психологија спорта је релативно млада научна дисциплина; она представља грану примењене психологије.

Предмет изучавања психологије спорта је све сложенији, а познавање психичких процеса и примена сазнања психолошке науке у спорту постају све важнији. Сматра се да је скоро трећина спортске успешности код врхунских спортиста детерминисана чисто психолошким факторима [1]. Психологија спорта као наука и психолози који се баве научним или емпиријским радом откривају који су то фактори и како се може утицати на њих.

Поред физичких диспозиција, које су предуслов за сваку физичку активност, а посебно спортску, важно је да спортиста поседује адекватну личност и факторе личности који ће да подстакну развој физичких потенцијала и омогуће им да достигну свој максимум. Психичке функције, као што су опажање и учење, структура и динамички механизми личности, мотивација и мотивациони фактори, од пресудне су важности за развој сваке особе, па и спортисте [2]. У колективним спортовима је посебно важно да се развија тимски рад, комуникативност и кооперативност [2].

Због своје сложености, психологија спорта захтева мултидисциплинарни приступ који подразумева добро познавање и интергацију знања из других наука као што су медицина, педагогија, социологија [3, 2].

Тушак и Тушак [4] наводе да успешан тренер има карактеристике које они сврставају у две групе: (1) у групу педагошких способности и (2) у групу психолошких карактеристика. Групу педагошких способности, према овим ауторима, чине: усмерење према успешности, способност самоспознаје, социјалне способности поучавања, трајност социјалних контаката, методичке способности тренера, способност анализирања и психолошког опажања, одговорност, константност у личном понашању, способност стварања пријатељске атмосфере тренирања и самоконтрола. У групу психолошких карактеристика ови аутори сврставају: високу радну мотивисаност, флексибилност, креативност, способност организовања, истрајност, способност успостављања контаката, сигурност, поузданост, одговорност, просуђивање, стабилност и самопоуздање.

Због разноврсности задатака и различитих стручњака који се баве пословима из области спортске психологије, неки аутори сврставају послове спортског психолога у три категорије: (1) клинички или саветодавни спортски психолог, (2) спортски психолог едукатор и (3) спортски психолог истраживач [1].

Клинички или саветодавни спортски психолог има академско образовање из области клиничке психологије. Његову област рада углавном чини помагање спортистима који имају емоционалне проблеме, проблеме у понашању или друге проблеме који спадају у домен психологије личности [5]. Кључни проблем је како да се помогне спортисти у сучељавању са стресом, који је редован пратилац спортских такмичења и активности везаних за спортско постигнуће. Улога клиничког или саветодавног спортског психолога има важно место у очувању не само менталног, већ укупног здравља спортиста, у смислу психичког, физичког и социјалног благостања, онако како је здравље дефинисала Светска здравствена организација [6]. Није циљ спортског психолога победа спортисте по сваку цену; циљ је усклађивање капацитета и својстава личности са захтевима који се постављају и тежња за максималном реализацијом потенцијала уз очување здраве личности [2].

Спортски психолог едукатор је стручњак који је углавном стекао академско образовање на неком од факултета за спорт или кинезиологију, где је научио основне појмове и основне претпоставке спортске психологије. Системом курсева и едукација, он је своје знање обогатио. Он, дакле, није психолог, него је практичар који своја знања из психологије користи тако што помаже спортистима да развију психичке вештине потребне за побољшање постигнућа. Он, такође, помаже спортистима да развију позитиван однос према спорту и физичкој активности, да би та активност била у функцији промоције психофизичког здравља.

Да би се избегли преоблеми у овој области, да би се лакше излазило на крај са етичким изазовима струке, дефинисана су етичка правила. Проблем је настао због тога што су се измешале компетенције, углавном су особе без адекватне едукације, а које се сматрају универзалним стручњацима, улазиле у послове који захтевају специјална знања и комплетно образовање. Америчко удружење психолога [7] дефинисало је и објавило ова правила 1992. године.

Спортски психолог истраживач је психолог који се бави науком. Он даје свој научни допринос психологији спорта тако што истражује психолошке факторе спорта, користећи валидне методе научног истраживања и долази до резултата који могу да буду корисни у пракси или који ће иницирати нова истраживања. Спортски психолог истраживач мора да поседује квалитетна мултидисциплинарна знања.

Ставови тренера по питању потребе да се психолози укључују у рад са спортистима су различити. Тачније речено, готово сви тренери, из различитих спортова, говоре о потреби укључивања психолошких стручњака у рад, али домен рада и облике сарадње свако схвата на свој начин.

Савремени теоретичари и спортски тренери увиђају да "начин размишљања и вредност континуираног личног развоја и напретка тренера, али и спортисте, управо су оно што се процењује као важан фактор за дугорочан успех" [8].

Теоретичари спорта који имају лично спортско и такмичарско искуство наглашавају значај психичке припреме спортиста и сматрају је обавезним делом припрема спортиста [9].

## 2. УЛОГА СПОРТСКОГ ТРЕНЕРА

Тренер је најважнији посредни партнер спортисте. Научни и стручни ниво тренера као и одговарајући материјални и финансијски ресурси значајно утичу на степен спортске припреме, а самим тим и на квалитет постигнутих резултата. Од тренера се очекује да буде успешан у више сегмената [10]. Тренер обједињује више улога – треба да буде стручњак, педагог, старатељ, менаџер...

Тренер као стручњак мора да поседује тзв. академске способности - способности за научна истраживања и уопштавања властитог искуства. Тренер у своју делатност мора да укључује научно истраживачке методе рада и најсавременија достигнућа научних истраживања. Знајући да се спорту прилази као мултидисциплинарној области која повезује више наука (физиологију, анатомију, психологију, спортску медицину, биомеханику и друго), тренер мора да се стално усавршава у свим подручјима деловања. Он треба да обезбеди широку базу података, која треба да представља темељ квалитетном управљању спортистом као вођеним делом система (којим се може споља управљати и који може самим собом да управља). Истовремено, тренер мора да буде отворен за сарадњу са експертима из других области

Тренер као педагог, захваљујући својим комуникативним способностима, успоставља најповољније узајамне односе са спортистом. Тренер је педагог и васпитач спортиста, нарочито млађих. Он је пример младима, њихов узор. "Он поседује способност педагошке импровизације, што подразумева да оцењује ситуације, поступке спортиста, сопствену делатност, налази решења на основу претходног искуства, педагошких и специјалних знања, интуиције" [11].

Тренер је и старатељ, јер за првокласне наступе такмичара је потребан период од 6- 8 година развоја и заједничког рада, а тренер мора сво то време да ради и сарађује са спортистом. Тренер често преузима и родитељску улогу према спортисти, имајући у виду да спорт (нарочито врхунски) захтева честа одсуства због путовања, турнеја, такмичења, где тренер често проводи више времена са спортистом од родитеља и има, самим тим, веома велики утицај на формирање личности спортисте. Када је реч о људском односу, између тренера и играча мора владати безгранично поверење.

Менаџерска улога тренера подразумева организационе способности тренера. Професионални спортиста, а уз њега и његов тренер, у савременом спорту трпе велики притисак услед изостанка резултата. Успешан тренер мора да поседује способност остваривања контаката унутар групе, постављања и очувања здраве климе у групи, формирања добрих односа између тренера и екипе, као и добрих односа између тренера и управе. Видели смо да су улоге тренера комплексне. Питање је како их који тренер схвата и испуњава.

Један познати фудбалер, тада репрезентативац Србије, Ергић, 2018. године написао у дневном листу „Политика“: „Данас се већ у првим јуниорским селекцијама играч тактички усмерава, „тражи му се најбоља позиција“, одређује му се улога, и у тај крути оквир збија се његов таленат и, могуће, широк потенцијал. Тај процес обучавања играча за игру на одређеној позицији траје јако дуго, готово кроз све селекције, тако да сви остали квалитети и способности које је могао да развија бивају занемарени. Њима се већ у тим, раним годинама сервирају строго одређене тактичке шеме, а пошто их спремају и за игру у првом тиму многи клубови инсистирају на томе да и млађе селекције играју на исти или сличан начин. Не само да се уништава креативност играча разним мустрама, ограничавањем броја додиром с лоптом, монотоним дриловима итд, већ се он сакати баш стављањем акцента на оне техничке елементе који су нужни за једну, највише две позиције на терену “.

Он је, заправо, овом изјавом указао на велики проблем несагледавања фудбалера у целини, него стављање акцента на технички перформанс и његово оцењивање наспрам једне или две позиције у игри. Када се фудбал стави у схему, онда и критеријум оцењивања фудбалера постају схематски у смислу да се изоловано гледају технички и тактички параметри као што је број голова, број шутева према властитом голу, број шутева у односу на број голова, број одиграних утакмица, број асистенција, тип асистенције, тачност асистенције, поседовање лопте,

временска дужина поседовања лопте, број шутеве и асистенција током поседовања лопте, додавање лопте у одређено поље, формације, стил игре, претрчани километри, брзина, фаули, итд.

Квантитативна мерења јесу неопходна, но сама статистика не може објаснити динамику играча, индивидуални допринос и избећи да се фудбалери деперсонализују. Колектив у фудбалу је незамењив међутим треба подстицати и индивидуалну креативност и оспособити тренере да мере и индивидуални допринос успеху утакмице.

На интернету се могу наћи многе странице, тј. професионалне и технички специјализоване платформе, које нуде тренерима и менаџерима увид у профиле фудбалера и њихових постигнутих резултата, док неке чак нуде и апликације за оцењивање фудбалера. Неки користе статистику да предвиде перформанс фудбалера у наредном периоду и гледају да ли је постојао позитиван тренд у просечном резултату.

Занемаривање и других потенцијалних фактора успеха у фудбалу умањују потенцијал и развој додатних такмичарских способности како појединца тако и тима. Фудбалски тимови траже од својих тренера да процене психолошке карактеристике својих играча. Међутим, ове процене укључују попуњавање упитника који нису нужно одобрени од стране спортских психолога и који можда не покривају најрелевантније психолошке карактеристике.

До сада су студије о психологији играча углавном базиране на стандардизираним упитницима које су испунили сами играчи. Иако је ово несумњиво вредно, играчи могу бити у искушењу да прецењују властиту изведбу или умањују психолошке проблеме. До сада, ове студије још нису резултирале смерницама које тимови могу лако применили у пракси како би идентифицирали и помогли талентованим играчима.

Спортски психолози са Спортског Универзитета Cologne у Немачкој [12] сматрају да тренери, кроз рад са различитим играчима који имају различите темпераменте и нивое вештина, имају јединствен увид у карактеристике успешних играча. Иако играчи чешће прецене свој учинак, претходне студије су показале да тренери то не чине. Поред тога, тренери могу лакше да упоређују играче. Ако тренери желе да допринесу процени психологије играча, важно је да донесу чврсте судове о психолошким карактеристикама играча. Веома је важно да спортски психолози пруже подршку тренерима, тако да њихове процене могу бити објективне, поуздане и ваљане.

### 3. ИСТРАЖИВАЊЕ

У овом раду приказујемо сегмент једног ширег истраживања [13]. Истраживање о коме је реч спроведено је с циљем да се испитају ставови фудбалских тренера о важности утицаја психолошких фактора на понашање и успех фудбалера, искуство тренера у раду са психолозима и критеријуми које користе када врше процену успешности фудбалера, а испитано је и мишљење тренера фудбалера о томе на којим пољима им је потребна помоћ психолога и које су препреке у ангажовању психолога.

Испитанике су чинили тренери различитог нивоа обучености и искуства:

- 1) тренери суперлиге (ФК Партизан, ФК Звезда, ФК Спартак Суботица, ФК Вождовац) - да бисмо омогућили увид у ставове тренера који имају разноврсно претходно искуство у више клубова у Србији и са разноврсним профилем играча.
- 2) тренери који су похађали едукацију за тренерску А лиценцу који такођер имају искуства у раду са више категорија и у више клубова у Србији.
- 3) мање искусни тренери - тренери који тренирају млађе категорије, с обзиром на теоријску важност укључивања психолога у рани развој спортисте.

Податке о образовању, годинама радног искуства, лиги у којој су ангажовани, као и о радној позицији (главни или помоћни тренер) дајемо у табели 1.

Истраживање је спроведено у периоду од новембра 2018. године до фебруара 2019. године. Испитивање је спроведено у више фудбалских клубова Републике Србије у Београду и Суботици.

Од техника истраживања кориштени су интервју и посебно конструисан упитник, кога је чинило 19 питања распоређених у три групе.

**Табела 1:** Образовање, године искуства, лига, радна позиција

|                                     | f  | %     | c%    |
|-------------------------------------|----|-------|-------|
| Основно                             | 1  | 3,3   | 3,3   |
| Средње                              | 10 | 33,3  | 36,7  |
| Високо                              | 19 | 63,3  | 100,0 |
| <b>Искуство на позицији тренера</b> |    |       |       |
| До 5 год.                           | 8  | 26,7  | 26,7  |
| Од 5 до 15 год.                     | 10 | 33,3  | 60,0  |
| Више од 15 год.                     | 12 | 40,0  | 100,0 |
| <b>У којој лиги сте ангажовани</b>  |    |       |       |
| Супер лига                          | 22 | 73,3  | 73,3  |
| Прва лига                           | 4  | 13,3  | 86,7  |
| Српска лига                         | 4  | 13,3  | 100,0 |
| <b>Тренутна позиција</b>            |    |       |       |
| Помоћни тренер                      | 11 | 36,7  | 36,7  |
| Главни тренер                       | 19 | 63,3  | 100,0 |
| Тотал                               | 30 | 100,0 |       |

Подаци добијени овим истраживањем квантитативно су обрађени следећим статистичким методама: проценат, кумулативни проценат и Хи- квадрат тест, при чему је коришћен програм SPSS. Извршена је квалитативна и квантитативна анализа резултата.

#### 4. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Демографски и остали подаци показују следећу слику испитаних тренера: Од укупног броја анкетираних тренера, сви тренери  $N=30$  (100%) су мушког пола. Када је у питању степен образовања, највише тренера је високог образовања  $N=19$  (63,3%), затим средњег образовања  $N=10$  (33,3%), а најмање са основним образовањем  $N=1$  (3,3%). Треба напоменути и то да су анкетирани тренери просечне старости 40,23 године, најмлађи тренер старости 25 година, а најстарији 54 године ( $SD=8,101$ ).

Што се тиче искуства на позицији тренера, навише је тренера са искуством више од 15 година (40%), нешто мање са искуством од 5 до 15 година (33,3%), а најмање са искуством мањим од 5 година (27,3%).

Подаци о лиги у којој су ангажовани говоре да је највише тренера у Супер лиги (73,3%), а подједнако (по 13,3%) тренера су ангажовани у Првој и Српској лиги. Уочавамо да је највећи број анкетираних тренера на позицији главног тренера (63,3%), док је помоћних тренера знатно мање (36,7%).

Резултати анкете су показали да код свих анкетираних тренера фудбалера, ( $N=30$ ), постоји позитиван став да је неопходно ангажовати психолога у раду са фудбалерима.

Показало се да клубови у којима су ангажовани анкетирани тренери доминантно не користе помоћ психолога у раду са фудбалерима ( $N=24$  или 80%), као и то да је свега половина испитаних тренера имало искуства у сарадњи са психологом у раду са фудбалерима ( $N=15$  или 50%).

**Табела 2:** Позиција тренера и перцепција на којим пословима треба ангажовати психолога

| Позиција тренера | Специфич. проблеми фудбалера | Мотивац. вештине | Псих. припрема пред утакмицу | Процена особина личности и перформанси | Побољшање тимског рада | Total  | Sig (p) |
|------------------|------------------------------|------------------|------------------------------|----------------------------------------|------------------------|--------|---------|
| Помоћни          | 9                            | 4                | 4                            | 8                                      | 4                      | 29     | 0,939   |
|                  | 31,0%                        | 13,8%            | 13,8%                        | 27,6%                                  | 13,8%                  | 100,0% |         |
|                  | 33,3%                        | 40,0%            | 40,0%                        | 38,1%                                  | 26,7%                  | 34,9%  |         |
| Главни           | 18                           | 6                | 6                            | 13                                     | 11                     | 54     |         |
|                  | 33,3%                        | 11,1%            | 11,1%                        | 24,1%                                  | 20,04%                 | 100,0% |         |
|                  | 66,7%                        | 60,0%            | 60,0%                        | 61,9%                                  | 73,3%                  | 65,1%  |         |
| Total            | 27                           | 10               | 10                           | 21                                     | 15                     | 83     |         |
|                  | 32,5%                        | 12,0%            | 12,0%                        | 25,3%                                  | 18,1%                  | 100,0% |         |
|                  | 100,0%                       | 100,0%           | 100,0%                       | 100,0%                                 | 100,0%                 | 100,0% |         |

Како су у анкети показали, као препреку у ангажовању психолога у професионалном раду са фудбалерима, 63% тренера сматра недовољне финансијске ресурсе клуба, 43% тренера сматра генерално непознавање важности улоге психолога, док мањи број тренера сматра да у Србији не постоје квалификовани психолози за рад са фудбалерима.

Како бисмо проверили да ли постоји статистички значајна веза између позиције тренера и става у вези поља на којима треба да се ангажује психолог у раду са фудбалерима, посматрамо резултате дате у колони која показује коефицијент поузданости ( $\lambda$ ), тачније, статистичку значајност на нивоу значајности 0.05. Резултат Хи квадрат теста указује да није присутна статистички значајна веза између позиције тренера и става у вези поља на којима треба да се ангажује психолог у раду са фудбалерима. Закључујемо да на став тренера о пољима на којима би ангажовали психолога не утиче то да ли су главни или помоћни тренери. Можемо да запазимо да тренери у целини (сви испитаници), најчешће сматрају (32,5%) да би психолога требало ангажовати код индивидуалног рада са фудбалерима, затим оцењивања психолошких карактеристика фудбалера и процена перформанси (21%), а најмање код позиција мотивационе вештине и психолошке припреме пред утакмицу (по 12%).

**Табела 3:** Искуство тренера и перцепција на којим пословима треба ангажовати психолога

| Искуство на позицији тренера | Специфич. проблеми фудбалера | Мотивац. вештине | Псих. припрема пред утакмицу | Процена особина личности и перформанси | Побољшање тимског рада | Total | Sig (p) |
|------------------------------|------------------------------|------------------|------------------------------|----------------------------------------|------------------------|-------|---------|
| До 5 год.                    | 8                            | 2                | 3                            | 6                                      | 3                      | 22    | 0,976   |
|                              | 36,4%                        | 9,1%             | 13,6%                        | 27,3%                                  | 13,6%                  | 100%  |         |
|                              | 29,6%                        | 20,0%            | 30,0%                        | 28,6%                                  | 20,0%                  | 26,5% |         |
| 5-15 год.                    | 8                            | 3                | 4                            | 5                                      | 4                      | 24    |         |
|                              | 33,33%                       | 12,5%            | 16,7%                        | 20,8%                                  | 16,7%                  | 100%  |         |
|                              | 29,6%                        | 30,0%            | 40,0%                        | 23,8%                                  | 26,7%                  | 28,9% |         |
| Више од 15 год.              | 11                           | 5                | 3                            | 10                                     | 8                      | 37    |         |
|                              | 29,7%                        | 13,5%            | 8,1%                         | 27,0%                                  | 21,6%                  | 100%  |         |
|                              | 40,7%                        | 50,0%            | 30,0%                        | 47,6%                                  | 53,3%                  | 44,6% |         |
| Total                        | 27                           | 10               | 10                           | 21                                     | 15                     | 83    |         |
|                              | 32,5%                        | 12,0%            | 12,0%                        | 25,3%                                  | 18,1%                  | 100%  |         |
|                              | 100%                         | 100%             | 100%                         | 100%                                   | 100%                   | 100%  |         |

Како бисмо проверили да ли постоји статистички значајна веза између радног искуства тренера и става у вези поља на којима треба да се ангажује психолог у раду са фудбалерима, посматрамо резултате дате у колони која показује коефицијен поузданости, тачније, статистичку значајност на нивоу значајности 0.05. Резултат Хи-квадрат теста указује да није присутна статистички значајна веза између година искуства на позицији тренера и става вези поља на којима треба да се ангажује психолог у раду са фудбалерима.

Без обзира на године радног искуства на позицији тренера, већина тренера сматра да би им помоћ психолога добро дошла у решавању специфичних проблема фудбалера (32,5% испитаника), затим у процени особина личности и перформанси (25,3%), мање на побољшању тимског рада (18,1%), а најмање на пословима везаним за психолошку припрему пред утакмицу и за развој мотивације (по 12%).

## 5. ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА

Без обзира на позитивне ставове тренера о ангажовању психолога, само је половина (50%) тренера имала искуство у раду са психолозима. Велики број испитаних тренера (80%) тренутно је ангажовано у клубу који не користи помоћ психолога. Тренери који су имали искуство у раду са психолозима оцењују га као веома позитивно.

Као препреку у ангажовању психолога у професионалном раду са фудбалерима, 63% тренера сматра недовољне финансијске ресурсе клуба, 43% тренера сматра генерално непознавање важности улоге психолога, док мањи број тренера сматра да у Србији не постоје квалификовани психолози за рад са фудбалерима. У пракси су вероватно сви ови разлози заступљени. Иако је фудбал један од најбогатијих и најзаступљенијих спортова, постоји вероватноћа да у Србији функционише на старомодном нивоу.

Иако сви испитани тренери сматрају да у рад са фудбалерима треба укључити и психологе, не мисле да им је сарадња са психологом потребна у свим елементима рада. Они сматрају да би психолога требало првенствено ангажовати код индивидуалног рада са фудбалерима, затим за оцењивање психолошких карактеристика фудбалера и процењивања перформанси, а најмање за мотивационе вештине и психолошку припрему пред утакмицу. Омнипотенција наших фудбалских тренера, очито, није уступила пред савременим тенденцијама у спорту.

Подаци показују да су, према мишљењу тренера, тимски рад и мотивација играча резервисани за тренерски посао. Тренери би требало да се обуче на пољу психологије спорта и да разумеју да је мотивација пуно комплекснији фактор и да ангажман психолога може да значајно помогне и на том пољу.

Тренери у фудбалу и даље често гледају изоловано перформансе, које чине технички и тактички параметри као што су: број голова, број шутева према голу, број шутева у односу на број голова, број одиграних утакмица, број асистенција, тип асистенције, тачност асистенције, поседовање лопте, временска дужина поседовања лопте, број шутева и асистенција током поседовања лопте, додавање лопте у одређено поље, формације, стил игре, претрчани километри, брзина, фаули, итд. Фактори игре и успешности у такмичењу који нису везани за физичку спремност, ретко су у фокусу ових тренера. Здравствени аспект играча их интересује најчешће у толикој мери у којој је у функцији физичке спремности и физичког здравља, занемарујући социјалне и психичке димензије здравља.

Увиђајући недовољну ефикасност, која је последица оваквог приступа, неки тренери сами покушавају да израде профиле личности играча, користећи при томе психолошки неверификоване инструменте посматрања и упитнике које углавном налазе на интернет страницама. Овакав, недовољно стручан и лаички површан приступ врло често може да нанесе штету и фудбалеру и тиму за који он игра.

За сарадњу са психологом се чешће опредељују образованији тренери са више знања о значају психичких фактора у успешности у спорту, као и они који су спремнији за тимски рад, јер не верују у сопствену омнипотенцију.

Словеначки су аутори [14], испитујући тренере из разних спортова, истраживали да ли постоје разлике у психолошким карактеристикама између тренера који се тренерским послом баве дуже време, имају више радног искуства и стажа, и тренера који су млађи и тим се послом баве краће време. Утврдили су, између осталог, да су млађи тренери савеснији и отворенији према култури и испробавању нових приступа, да имају већу толеранцију и да боље управљају емоцијама. Већа отвореност за информације код млађих тренера је, сматрају аутори, последица утицаја околине која је преплављена информацијама. Старији тренери су суздржани према новостима, више воле уобичајене постулате и не воле промене. Старији тренери чешће употребљавају демократско него аутократско руковођење и чешће говоре о томе да имају проблема у раду него млађи тренери. Старији тренери наводе да имају више проблема код обављање свог тренерског посла, да им тренерски посао одузима пуно времена, да имају мало слободног времена, чешће него млађи тренери жале се на финансијске услове, и сматрају да је њихов посао стресан. Дуготрајно бављење стресним послом тренера оставља (негативне) последице по његову психу и по укупно здравље. Према ауторима ових истраживања, неке разлике између тренера могле би бити узроковане разликама у нивоу едукације између млађих и старијих тренера, јер су млађи тренери образованији. Према горе реченом, може се очекивати да ће млађи тренери бити отворенији за сарадњу са другим стручњацима, укључујући и психологе.

## 6. ЗАКЉУЧАК

- Сви испитани фудбалски тренери, без обзира на позицију на којој раде (главни или помоћни тренери), на радно искуство на месту тренера и на образовање, сматрају да би требало у рад са фудбалерима укључити и психологе.
- Већина испитаника ради у клубовима који не користе услуге психолошких стручњака.
- Свега је половина испитаних тренера уопште имала искуства са психолозима на пословима рада са фудбалерима.
- Фудбалски тренери сматрају да би психолога требало првенствено ангажовати код индивидуалног рада са фудбалерима који имају специфичне психолошке проблеме, затим за оцењивање психолошких карактеристика фудбалера и процењивања перформанси, а најмање за мотивационе вештине и психолошку припрему пред утакмицу.
- Фудбалски тренери сматрају да су довољно компетентни да без помоћи психолога раде на мотивисању фудбалера и на психолошкој припреми фудбалера за утакмицу.
- Тренери, иако разумеју важност улоге психолога у раду са фудбалерима, не разумеју у потпуности на који све начин психолог може допринети у тиму и при томе верују да се интелигенција и неке друге комплексније психолошке карактеристике могу оценити интуитивно.
- Данас, неки старији тренери и у професионалном, и у аматерском спорту, врло успешно воде своје екипе, у првом реду захваљујући богатом личном искуству. Млађи тренери ће, међутим, кад дођу на позиције садашњих старијих тренера, поред искуства имати и више научних знања, биће отворенији за нове информације и нове методе, а то је услов за бољу комуникацију и унутар тима и са значајним факторима средине.

## ЛИТЕРАТУРА

- [1] Cox, H. R. (2005). Sportaš i ličnost. *Psihologija sporta – koncepti i primjene*. Jastrebarsko: Naklada Slap. Str. 7-8, s. 12-43, s. 35.
- [2] Вуксановић, М. (2018). *Психологија спорта*. Београд: Факултет за спорт. Стр. 9-10, с. 21, с. 97-100
- [3] Коковић, Д., Латиновић, Б. (2014). Социолошки приступ и научно посредовање у спорту. *Спортске науке и здравље* 4(1). Стр. 51-63, с.52
- [4] Tušak, M., Tušak, M. (2003). *Psihologija športa*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- [5] Вуксановић, М. (2017). Ментално здравље и телесно испољавање. *Спорт и бизнис*, 3. Стр. 39-42.
- [6] World Health Organization (1958). *The first ten years of the World Health Organization*. Geneva: WHO.

- [7] American Psychological Association (1992). Ethical principles of psychologists and code of conduct. *American Psychologist*, 47, 1597-1611.
- [8] Balent, B. (2016). Odnos kondicijski trener - sportaš; Koja je uloga kondicijskog trenera u razvoju poželjnog misaonog postava sportaša? *Kondicijska priprema sportaša 2016*. Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu - udruga kondicijskih trenera Hrvatske. Str. 18
- [9] Копривица, В. (2013). *Теорија спортског тренинга*. Београд. Стр. 63-65.
- [10] Цвијан, В. (2016). *Тренер у савременом тренажном процесу*. Мастер рад. Нови Сад: Факултет спорта и физичког васпитања.
- [11] Чокорило, Р. (1998). *Педагогија спорта*. Београд: Виша школа за спортске тренере. Стр. 184
- [12] Musculus, L., Lobinger, B. (2018). Psychological Characteristics in Talented Soccer Players – Recommendations on How to Improve Coaches' Assessment. *Frontiers on Psychology – Published on 29.Aug.*
- [13] Почуча, П. (2019). *Перцепција значаја улоге психолога у развоју и процени успешности фудбалера – мастер рад*. Београд: Факултет за спорт.
- [14] Dimec, T., Kajtna, T. (2009). Psychological characteristics of younger and older coaches. *Kinesiology* 41, 2, 172-180.